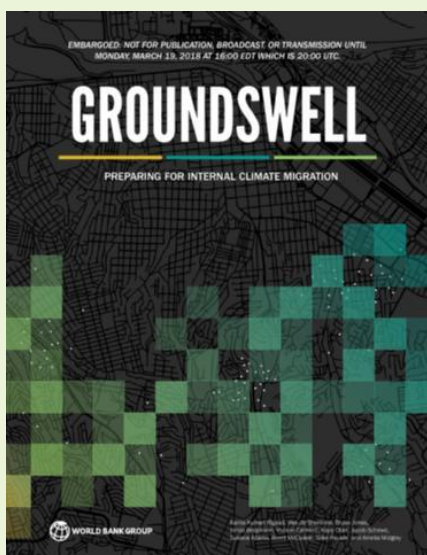

GROUNDSWELL: PREPARING FOR INTERNAL CLIMATE MIGRATION

Η έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας *Groundswell: Preparing for internal climate migration* (Προετοιμασία για την εσωτερική κλιματική μετανάστευση) (2018) εξετάζει την ανθρώπινη διάσταση της κλιματικής αλλαγής, η οποία εκδηλώνεται μέσω του φαινομένου της εσωτερικής κλιματικής μετανάστευσης. Επιχειρεί, μάλιστα, να συνδέσει το εν λόγω είδος μετανάστευσης άρρηκτα με τις εθνικές αναπτυξιακές πολιτικές.

Πως ορίζεται η εσωτερική κλιματική μετανάστευση;

Το φαινόμενο της μετακίνησης του πληθυσμού εντός των εθνικών συνόρων, προκειμένου να αποφευχθούν οι συνέπειες των μακράς διαρκείας κλιματικών αλλαγών (slow-onset climate change), με κύρια παραδείγματα τη ξηρασία, την άνοδο της στάθμης της θάλασσας και την καταστροφή των καλλιεργειών.

Η έκθεση προσπαθεί να δημιουργήσει και να αναλύσει το συνδετικό πλέγμα ανάμεσα στην κλιματική αλλαγή, τη μετανάστευση και την ανάπτυξη, εστιάζοντας κυρίως σε τρεις περιοχές: την υποσαχάρια Αφρική, τη Νότια Ασία και τη Λατινική Αμερική. Στοχεύει στον σχεδιασμό και στην ανάληψη δράσης, έτσι ώστε να επιτευχθεί η προστασία των πιο ευάλωτων ομάδων έναντι της κλιματικής αλλαγής και να υπάρξει η αρμόζουσα προετοιμασία και διαχείριση των αλλαγών που αυτή φέρνει.

Για πρώτη φορά, μία έκθεση αναλαμβάνει να αναλύσει την εσωτερική κλιματική μετανάστευση, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και την επιρροή που αυτή ασκεί στην κατανομή του πληθυσμού ανάμεσα σε τρεις τόσο μεγάλες και διαφορετικές μεταξύ τους περιοχές.

Η έκθεση παρουσιάζει τρία πιθανά κλιματικά και αναπτυξιακά σενάρια:

- Το «απαισιόδοξο» σενάριο (pessimistic), με υψηλές εκπομπές αερίων και άνισο παγκόσμιο αναπτυξιακό μοντέλο (αποτελεί το σενάριο αναφοράς της έκθεσης)
- Το «χωρίς αναπτυξιακούς αποκλεισμούς» σενάριο (more inclusive development), με αντίστοιχες εκπομπές αερίων με το απαισιόδοξο σενάριο, αλλά με βελτιωμένο αναπτυξιακό σχεδιασμό και,
- Το «φιλικό προς το κλίμα» σενάριο (more climate-friendly), με χαμηλές εκπομπές αερίου, αλλά επίσης με άνισο αναπτυξιακό μοντέλο.

Τέσσερις σημαντικές προβλέψεις της έκθεσης για την εσωτερική κλιματική μετανάστευση είναι:

- Η εσωτερική κλιματική μετανάστευση θα αυξηθεί δραματικά μέχρι το 2050 και στη συνέχεια θα κορυφωθεί, εάν δεν ληφθούν άμεσα κατάλληλα μέτρα.
- Θα δημιουργηθούν τα λεγόμενα γεωγραφικά “hotspots”, περιοχές δηλαδή μη βιώσιμες για τον άνθρωπο (π.χ.: παραθαλάσσιες περιοχές ευάλωτες από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας) και περιοχές με καλύτερες κλιματικές συνθήκες (π.χ.: που επιτρέπουν την καλλιέργεια γης). Εάν υπάρξει σωστή δράση, τα “hotspots” μπορούν να οργανωθούν κατάλληλα και να μην αφήσουν το φαινόμενο της μετανάστευσης να λάβει αρνητική χροιά.
- Η μετανάστευση μπορεί να αποτελέσει επιτυχημένη στρατηγική εάν οργανωθεί προσεκτικά (π.χ.: προγράμματα εκπαίδευσης και εύρεσης εργασίας στα άτομα που μετακινούνται).
- Η ανάληψη δράσης σε τρεις κρίσιμους τομείς μπορεί να μειώσει τον αριθμό των ατόμων που εξαναγκάζονται να μεταναστεύσουν λόγω κλιματικής αλλαγής· οι τομείς αυτοί είναι: η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, η ενσωμάτωση της εσωτερικής κλιματικής μετανάστευσης στα εθνικά αναπτυξιακά σχέδια και οι απαραίτητες επενδύσεις για την κατανόηση των εκφάνσεων του φαινομένου μέσω της συλλογής σχετικών με αυτό δεδομένων.

Η έκθεση αναφέρει ότι η κλιματική αλλαγή αποτελεί σημαντική απειλή για τον άνθρωπο και το οικοσύστημα. Μία από τις βασικότερες συνέπειες της, που υπολογίζεται ότι θα λάβει τεράστιες διαστάσεις στο μέλλον, είναι το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης, το οποίο έχει ξεκινήσει να εμφανίζεται σταδιακά. Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής επηρεάζουν συνεπώς την ανθρώπινη κινητικότητα, καθώς τα άτομα (όσα από αυτά έχουν την δυνατότητα) μετακινούνται προκειμένου να προσαρμοστούν στα νέα κλιματικά δεδομένα. Ο αριθμός των εσωτερικών μεταναστών αυξάνεται συνεχώς (όχι μόνο λόγω της κλιματικής αλλαγής), επηρεάζοντας βεβαίως δυσανάλογα τις υπάρχουσες κοινωνικές δομές.

Το αντικείμενο της έκθεσης εστιάζει στην ανεύρεση στρατηγικών επίλυσης ή βελτίωσης των επιπτώσεων της εσωτερικής κλιματικής μετανάστευσης, μέσω της ανάλυσης των τριών προαναφερθεισών περιοχών και λαμβάνει υπόψη τα κοινωνικοοικονομικά, πληθυσμιακά και κλιματικά δεδομένα. Αναλύει τα πιθανά αίτια και τους παράγοντες που ωθούν στη μετανάστευση -βάσει τριών διαφορετικών οικονομικών θεωριών (classical economic approaches, push-pull theories, the New Economics of Labor Migration)-, αλλά και τις συνέπειες αυτής. Αποδέχεται απόλυτα την κλιματική αλλαγή ως συντελεστή της μετανάστευσης κάθε είδους (κυκλικής, εποχιακής, κ.τ.λ.), με μεγαλύτερη όμως άσκηση επιρροής στην εσωτερική. Παράλληλα, διακρίνει ότι η εσωτερική μετανάστευση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί αρνητικά ή μη, καθώς αυτό εξαρτάται από τις συνθήκες μετακίνησης αλλά και τα ίδια τα άτομα (π.χ.: ικανότητες, οικονομική κατάσταση, ελευθερία επιλογής για μετακίνηση, κ.τ.λ.). Διαφορετικοί είναι επίσης οι παράγοντες που χαρακτηρίζουν τη μετανάστευση ως θετική ή αρνητική, τόσο για τη χώρα αποστολής, όσο και για τη χώρα υποδοχής (π.χ.: για τη χώρα αποστολής σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τα εμβάσματα που στέλνονται από τον μεταναστευτικό πληθυσμό της, ενώ για τη χώρα υποδοχής μείζονος σημασίας είναι η ύπαρξη κατάλληλων δομών υποδοχής). Επίσης, για πολλούς, η μετανάστευση εκλαμβάνεται ως προσαρμοστική διαδικασία για τη μείωση της φτώχειας.

Η έκθεση συνεχίζει την εις βάθος ανάλυση των (υπό)περιοχών της Ανατολικής Αφρικής, της Νότιας Ασίας και της Κεντρικής Αμερικής. Επικεντρώνεται στις τρεις αυτές γεωγραφικές ζώνες αναδεικνύοντας τις διαφορές τους σε κλιματικό, βιοτικό,

δημογραφικό, μεταναστευτικό και αναπτυξιακό επίπεδο. Παρουσιάζονται στοιχεία όσον αφορά τον αριθμό των εσωτερικών κλιματικών μεταναστών υπό τα τρία πιθανά σενάρια ανάλυσης, τον αριθμό αυτού του είδους μεταναστών συγκριτικά με τον συνολικό αριθμό εσωτερικών μεταναστών, χάρτες των περιοχών που συνιστούν σημεία υποδοχής και αποστολής μεταναστών (τα λεγόμενα “hotspots”) και τις πληθυσμιακές τάσεις στις αγροτικές, αστικές και παραθαλάσσιες ζώνες των περιοχών αυτών. Μέσω της παραπάνω ανάλυσης, **η έκθεση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, και στις τρεις (υπό)περιοχές που εξετάζει και υπό τα τρία πιθανά σενάρια, θα υπάρξει άνοδος των εσωτερικών κλιματικών μεταναστών.** Μάλιστα κρίνει ότι, η κλιματική μετανάστευση που θα λάβει χώρα μέχρι και το 2050 είναι ίσως απλά η αρχή του φαινομένου, καθώς δεν αποκλείει το ενδεχόμενο τα ανθρώπινα αυτά κύματα να αυξηθούν στο δεύτερο μισό του αιώνα.

Στη συνέχεια, η έκθεση εξειδικεύει ακόμη περισσότερο την ανάλυσή της, λαμβάνοντας ως ερευνητικά παραδείγματα την Αιθιοπία, το Μπανγκλαντές και το Μεξικό, μία χώρα δηλαδή από κάθε προαναφερθείσα (υπό)περιοχή. Αναλύονται κυρίως λόγω των κοινών κλιματικών προκλήσεων που καλούνται να αντιμετωπίσουν, των κοινών χαρακτηριστικών που εμφανίζουν (π.χ.: ραγδαία πληθυσμιακή αύξηση, ήδη υπάρχουσα εσωτερική μετανάστευση κ.τ.λ.), και των διαφορετικών στοιχείων και μεγεθών που παρουσιάζουν σε αρκετούς τομείς (π.χ.: ως προς την οικονομία, τον βαθμό αστικοποίησης κ.τ.λ.).

Πληροφορίες για κάθε χώρα

- **Αιθιοπία:** η γεωργία της εξαρτάται σημαντικά από τη βροχή, οπότε αυτό την καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτη προς την κλιματική αλλαγή.
- **Μπανγκλαντές:** α) η εσωτερική κινητικότητα και οι επιπτώσεις των ξαφνικών καιρικών φαινομένων έχουν αυξηθεί σημαντικά και β) η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή έχει ήδη υιοθετηθεί και δρομολογηθεί ως πολιτική της κυβερνητικής ατζέντας (π.χ.: έχουν ληφθεί μέτρα για το νερό, την υγεία, τη γεωργία κ.τ.λ.).
- **Μεξικό:** α) έχει τη δυνατότητα να προσαρμοστεί στην κλιματική αλλαγή (λόγω π.χ.: του νεανικού εργατικού δυναμικού και της επεκτατικής οικονομίας του), β) πρέπει να ληφθούν υπόψιν οι διαφορές που παρουσιάζουν οι περιοχές της χώρας προκειμένου να επιτευχθεί η προσαρμογή των

μεταναστευτικών πληθυσμών και να αποφευχθεί η υπό πίεση μετακίνηση τους και, γ) έχουν ξεκινήσει να λαμβάνονται ήδη προσαρμοστικά μέτρα και πολιτικές αντιμετώπισης του μεταναστευτικού ρεύματος.

Η ανάλυση της έκθεσης ολοκληρώνεται προβάλλοντας ως βασική πρόταση την άμεση ανάληψη δράσης για το συνεχώς αυξανόμενο φαινόμενο της εσωτερικής κλιματικής μετανάστευσης. Θεωρείται πως μέσω της οργανωμένης δράσης και της λήψης αναπτυξιακών πολιτικών, η εσωτερική κλιματική μετανάστευση δύναται από κρίση να μεταλλαχθεί σε προσαρμοστική στρατηγική και εργαλείο για την καταπολέμηση της φτώχειας.

Ορισμένοι τρόποι με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος είναι:

- η οικονομική στροφή των χωρών σε τομείς της οικονομίας που επηρεάζονται λιγότερο από την κλιματική αλλαγή,
- η καλύτερη διαχείριση της δημογραφικής αλλαγής και η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο ώστε να μην είναι κλιματικά ευάλωτο,
- η στοχευμένη παρέμβαση (π.χ.: καλύτερη ενημέρωση) πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη μετανάστευση,
- η παροχή κοινωνικής προστασίας στα πλέον μη κλιματικά βιώσιμα μέρη,
- η οργανωμένη και πρόωρη δράση για τη μείωση των παγκόσμιων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και η ενσωμάτωση της κλιματικής μετανάστευσης στο αναπτυξιακό μοντέλο κάθε κράτους,
- η ύπαρξη παγκόσμιου διαλόγου σε πολλαπλά επίπεδα (πχ: κυβερνητικό, κοινωνίας των πολιτών κ.τ.λ.) για το φαινόμενο.

Σε περίπτωση αποτυχίας, μη εφαρμογής ή/και αδράνειας, τότε τα αποτελέσματα της κλιματικής μετανάστευσης θα έχουν αρνητικές συνέπειες στο σύνολο του κοινωνικού ιστού και της εύρυθμης λειτουργίας του περιβάλλοντος εν γένει.

Πίνακας περιεχομένων της έκθεσης

- **Κεφάλαιο 1:** Η εσωτερική κλιματική μετανάστευση ως στρατηγική ανάπτυξης (Internal climate migration as a key development issue)
- **Κεφάλαιο 2:** Κατανοώντας την κλιματική αλλαγή και τη σύνδεσή της με τη μετανάστευση (Understanding the climate change-migration nexus)
- **Κεφάλαιο 3:** Σχεδιασμός μοντέλων για τη μετανάστευση εντός των κρατών (Modeling climate migration within countries)
- **Κεφάλαιο 4:** Προβλέψεις για την κλιματική μετανάστευση στις υπό ανάλυση περιοχές και υπο-περιοχές (Climate migration projections for regions and subregions of focus)
- **Κεφάλαιο 5:** Εφαρμόζοντας την κλιματική μετανάστευση στα αναπτυξιακά σχέδια της Αιθιοπίας, του Μπανγκλαντές και του Μεξικό (Placing climate migrations in the development context for Ethiopia, Bangladesh, and Mexico)
- **Κεφάλαιο 6:** Αντιμετωπίζοντας τη συνεχώς αυξανόμενη πραγματικότητα της εσωτερικής κλιματικής μετανάστευσης (Managing the growing reality of internal climate migration)
- Η έκθεση συμπληρώνεται από περίληψη που περιλαμβάνει τα βασικά σημεία της και εν συντομία τα ευρήματά της, καθώς και δύο παραρτήματα: ένα για τα τεχνικά χαρακτηριστικά και τις μεθόδους ταξινόμησης των στοιχείων και ένα για τα αποτελέσματα μιας έρευνας σχετικά με μοντέλα διαχείρισης υδάτων και καλλιιεργειών. Διαθέτει επιπλέον λεξικό όρων.

Αθανασία Σκλήρη

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης

Πρακτική άσκηση, Εργαστήριο Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Copyright © 2018

Εργαστήριο Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και Πολιτικής

Αιόλου 42-44, 105 60 Αθήνα

Τηλ: 210 368 8945, 210 368 8963

e-mail: info-eeep@pspa.uoa.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

